

Från bruksmentalitet till anställningsbarhet – eller från ett flytande begrepp till ett annat?

Jon Sunnerfjell

I efterdyningarna av globalisering och automatisering tampas alltjämt många före detta industriorter i Sverige med att ställa om till en tjänste- och serviceinriktad ekonomi. I denna artikel presenterar jag analyser av etnografiska observationer från två arbetsmarknadspolitiska åtgärder organiserade i en utpräglad bruksortsmiljö där begreppet bruksmentalitet förekom som förklaring till hög arbetslöshet och låg studiemotivation. Resultaten visar hur lokala värdesystem kan inverka på förståelsen och översättningen av den arbetsmarknadspolitik som förs inom ramen för det så kallade ”aktiva” samhället främjandes policybegrepp som anställningsbarhet och entreprenörskap.

Nyckelord: aktivering, anställningsbarhet, arbetslöshet, arbetsmarknadspolitik, etnografi

I sin klassiska studie *Den skötsamme arbetaren* beskrev Ronny Ambjörnsson (1988) hur pliktetik och social sammanhållning bildade kittet för ett arbetarkollektiv starkt nog att kräva rättigheter och bättre arbetsvillkor vid industrin. Bland historiker och kulturgeografer har termen ”bruksanda” använts för att beteckna denna typ av gemenskap, och som i takt med att

FÖRFATTARE

Jon Sunnerfjell, Akademin för hälsa och välfärd (HOV), Högskolan i Halmstad, jon.sunnerfjell@hh.se

DOI: <https://doi.org/10.58236/aa.25139>

© Författaren/författarna. Detta är en Open Access-artikel som distribueras enligt Creative Commons, licens CC-BY 4.0

företag investerade lokalt i förlängningen bidrog till att traditionella brukssamhällen kom att bilda ett slags hushåll i abstrakt mening (Isacson 1997; Lundqvist 2001; Forsberg med flera 2001).

Mycket har dock hänt sedan det traditionella brukssamhället låg till grund för Sverige som en modern välfärdsnation. I kölvattnet av automatisering och ekonomisk globalisering har industrisamhället, med dess relativt stabila anställningar, nu övergått till en ”flexibel kapitalism” kännetecknad av alltmer rörlighet och kortsiktighet (Sennett 1998). Anpassningen till marknadsdynamiken har bidragit till att företag efterfrågar en alltmer diversifierad och flexibel arbetskraft, allt efter vad konjunkturen och trender kräver.

I ljuset av dessa förändringar talas det ibland om en ”bruksmentalitet” snarare än bruksanda i miljöer som tidigare dominerats av industrier. Trots att begreppen är synonyma, har bruksmentaliteten med tiden kommit att laddas med mer negativa konnotationer än sitt systerbegrepp. Snarare än samförståndsanda och framtidsoptimism, förknippas bruksmentaliteten med stagnation och en brist på entreprenörskap (Larsson 2016).¹

Att attribuera arbetslöshetsproblem till en kvarvarande bruksmentalitet, snarare än till strukturella konflikter i form av industriell omstrukturering, är i linje med internationell forskning om arbetslöshetens individualisering (Crespo & Serrano Pascual 2004; Berkel & Valkenburg 2007). Den som av olika anledningar står utanför arbetsmarknaden misstänks allt oftare sakna rätt *mindset*, varför samtida arbetsmarknadspolitiska åtgärder allt oftare syftar till att ”förändra” människor (Gilbert, 2005). Dyrare arbetsmarknadsutbildningar har här kommit att stå tillbaka för mindre kostsamma åtgärder som jobbcoachning och motiverande samtal (eng. *Motivational Interviewing*). Ihop med en betoning på individers motprestation för uppbärandet av ekonomiska bistånd, utgör detta utbudsorienterade policyfokus den gängse så kallade aktiveringspolitiken i Europa (Berkel & Valkenburg 2007; Europeiska Kommissionen 2008).

I det så kallade ”aktiva” samhället (Elm Larsen 2005) främjas medborgares hälsomässiga proaktivitet, mobilitet och entreprenörskap (Cederström & Spicer 2015; Farrugia 2016; Holmqvist 2015, 2023). I ljuset av ökade offentliga utgifter förväntas den som inte har en anställning, är sjuk eller upplever sig för gammal för att finna ett arbete, följaktligen att ”arbeta med sig själv” för att bli mer anställningsbar. För att den individanpassade aktiveringspolitiken skall bli så effektiv som möjligt har välfärdsvetare här beskrivit hur social- och arbetsmarknadspolitik kommit att konvergera på kommunal nivå (van Berkel & Valkenburg 2007; Jacobsson m.fl. 2017). Genom åtgärder situerade i ”det lokala” förväntas de

¹ Som exempelvis Holmqvist (2015, 2023) visat åsyftar entreprenörskap inte så mycket förmågan att starta företag, som ett framåtriktat och lösningsorienterat förhållningssätt i livet.

som riskerar social exkludering att erbjudas bättre förutsättningar att integreras i samhället och bli produktiva medborgare (Heidenreich & Rice 2016).

ARTIKELNS SYFTE

Trots att litteraturen om kommunal arbetsmarknadspolitik växer (Jacobsson et al. 2017; Panican & Ulmestig 2019; SKR 2022), saknas fortfarande redogörelser som skildrar vardagen i lokala aktiveringsinitiativ (för viktiga undantag se Boulus-Rødje 2019; Fredriksson 2022). Med utgångspunkt i observationer från ett större etnografiskt projekt om en bruksortskommuns öde i den flexibla kapitalismen (Sunnerfjell 2023), analyserar föreliggande artikel det vardagliga arbetet i två lokala arbetsmarknadsåtgärder; ett EU-finansierat aktiveringscenter för ungdomar och unga vuxna, samt en kommunal arbetsmarknadsenhet som på daglig basis aktiverade arbetslösa av alla åldrar som motprestation för ekonomiskt bistånd. Den övergripande frågeställningen som guidar artikeln är hur begrepp som anställningsbarhet och entreprenörskap omsätts lokalt i en kontext som sägs präglad av en allestädes närvarande bruksmentalitet.

Genom att djupstudera kommunens försök att leva upp till förväntningar om att så att säga omprogrammera arbetslösa till ”entreprenöriella subjekt” (Foucault 2008) kapabla att forma sitt eget öde på en alltmer flexibel och teoretiskt orienterad arbetsmarknad (Hansen & Rolandsson 2017), utforskar artikeln kommunens försök att bryta med den typ av kulturell reproduktion som en gång beskrevs av Paul Willis i *Learning to labour* (1993 [1977]).²

Artikeln är uppbyggd på följande sätt: i nästa avsnitt presenteras den svenska arbetsmarknadspolitiska kontexten där nyligen genomförda förändringar inneburit att svenska kommuner blivit tvungna att ta alltmer ansvar för arbetsmarknadspolitiken lokalt. Därefter lyfter jag artikelns teoretiska perspektiv och begrepp, samt beskriver studiens design och hur jag valt att gå till väga analytiskt. Efter det presenterar jag studiens resultat, varefter jag avslutar artikeln genom att utvinna några implikationer relevanta för alla som på olika sätt arbetar eller är bekanta med de begrepp som florerar inom dagens arbetsmarknadspolitik.

SVENSK ARBETSMARKNADSPOLITIK I DET 21:A ÅRHUNDRADET

Svensk arbetsmarknadspolitik har liknats vid den aktiva arbetsmarknadspolitikens vagga (Bengtsson & Berglund 2012). Med detta åsyftas att Sverige traditionellt sett ingripit aktivt i arbetsmarknadens funktionssätt genom exempelvis arbetsmarknadsutbildningar och omställningsstöd. Sedan 1990-talets ekonomiska kriser har

² I sin studie beskrev Willis hur ungdomar i en brittisk industristad bidrog till sin egen klassreproduktion genom att kultivera en maskulint färgad motkultur uppvärderandes manuella industrijobb framför utbildning.

dock Sverige likt andra västländer tvingats förhålla sig till nya omständigheter. De offentliga utgifterna har ökat, och dyrare åtgärder som arbetsmarknadsutbildningar har kommit att ersättas av mindre kostsamma åtgärder som coaching och söka-jobbkurser. I linje med en europeisk arbetsdiskurs har därmed en förskjutning ägt rum från strukturella problemformuleringar och åtgärder, till åtgärder riktade mot individer (Garsten & Jacobsson 2004; Crespo & Serrano Pascual 2004). Detta illustreras som tydligast av begreppet anställningsbarhet, vilket lägger tonvikt vid individers formella såväl som sociala och psykologiska kompetenser (Allvin 2006).

Trots att det är Arbetsförmedlingen som har det övergripande ansvaret för genomförandet av arbetsmarknadspolitiken i Sverige, äger denna ”fostran till anställningsbarhet” (Fredriksson 2022) allt oftare rum på kommunal nivå. Vid sidan av att svenska kommuner sedan lång tid tillbaka organiserat så kallade arbetsmarknadsenheter, vilka är tänkta att erbjuda de som står allra längst från arbetsmarknaden en möjlighet att rehabiliteras närmre ett arbete, har en rad politiska beslut under det senaste decenniet ökat trycket på kommuner att utöka arbetsmarknadspolitiken lokalt. Som ett resultat av att kostnaderna för arbetslöshetsförsäkringen höjdes år 2006 har exempelvis fler arbetslösa tvingats söka sig till kommuners socialtjänster för ekonomiskt bistånd (Jacobson-Libietis 2017:49). Ihop med ändringar i Socialtjänstlagen (prop. 1996/97:124) vilka möjliggjort för kommuner att kräva någon form av motprestation i gengäld för ekonomiskt stöd, har detta fått till följd att kommunernas socialtjänster, vilka är tänkta att fungera som ett sista skyddsnet för samhällets medborgare, allt oftare kommit att fungera som ett slags Arbetsförmedlingens substitut (se exempelvis SKR 2022).

Trots att svensk arbetsmarknadspolitik sedan länge kännetecknats av ett dualt system, varvid en växelverkan traditionellt skett mellan staten och kommuner gällande klienter, ersättningssystem och aktiveringsåtgärder (Jacobsson et al. 2017), kom januariavtalet år 2019 att bidra till än mer överföring av ansvar och resurser från staten till kommunerna gällande arbetsmarknadspolitiken. I linje med en internationell social- och arbetsmarknadspolitisk trend mot ”det lokala” (Heidenreich & Rice 2016), gav avtalet som slöts mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centerpartiet och Liberalerna efter riksdagsvalet år 2018 kommunerna större befogenheter att utforma och genomföra arbetsmarknadsåtgärder på lokal nivå.

På så vis utgör kommunerna vid sidan av staten en allt viktigare leverantör av aktiveringspolitiken i Sverige (Hollertz 2010). Trots detta är den kommunala aktiveringspolitiken alltför ett relativt utforskat område, vilket är anmärkningsvärt då kommunerna spenderar cirka 5 miljarder kronor netto varje år på lokala aktiveringsåtgärder (Panican & Ulmestig 2019: 108; SKR 2021).

Grovt sett kan den kommunala aktiveringen delas upp i ”resursaktivering” å ena sidan, vilket avser åtgärder som förbättrar arbetslösas position gentemot arbetsmarknaden med kompetenshöjande insatser, och ”jobbaktivering” å den andra, vilket i stället innefattar strängare aktiveringskrav i form av exempelvis praktik och sanktioner (Nybom 2014). Paradoxalt nog pekar Nybom på att de som står längst från arbetsmarknaden, och som därigenom är i störst behov kompetenshöjande insatser, är de som tenderar att hamna i åtgärder med betoning på jobbaktivering.

I linje med Nyboms slutsatser visar en studie som kombinerat kvantitativa och kvalitativa data att kommuner som lyckas bäst med aktiveringen tenderar att fokusera på utveckling av humankapitalet av arbetslösa (Bergmark et al. 2017). Längden på de perioder som deltagarna uppbar ekonomiskt bistånd fungerade här som en beroende variabel i den kvantitativa delen av studien, men eftersom det kan finnas många orsaker till att deltagare slutar att uppbära ekonomiskt bistånd vid en viss tidpunkt, betonar författarna att det kan vara missvisande att använda varaktigheten av ekonomiskt bistånd som ett mått på aktiveringens framgång.

Nyare försök att kartlägga hur kommunerna organiserar aktiveringen av arbetslösa har ofta byggt på självrapportering (SKL 2022), varvid de vanligaste åtgärderna som angavs av företrädare för lokala arbetsmarknadsåtgärder var arbetsträning, hjälp med att söka jobb eller praktikplats, samt stöd till klienter som aktiverades i arbetspraktik.

Vad som framför allt har saknats i litteraturen kring kommunal aktivering- spolitik är en insyn i hur politiken omsätts i praktiken, givet kommuners lokala förutsättningar och förvaltningssystem. Från den skandinaviska grenen av institutionell organisationsforskning vet vi att idéers mening och innehåll kan komma att förändras i takt med att dessa omsätts i praktiken (Czarniawska & Sevón 1996; Sahlin & Wedlin 2008). Därtill har Barnett (2003: 35f) hävdad att lokala välfärdsreformer öppnar upp för nya typer av spänningar och motstånd, varför det är angeläget att undersöka hur aktiveringspolitiken tar sig uttryck givet lokala kontexter och förutsättningar.

TEORETISKT RAMVERK: BOLTANSKI OCH THÉVENOTS EKONOMISK-SOCIOLOGISKA PRAGMATISM

För att belysa det faktum att komplexa samhällen innebär olika syn på det gemensammas bästa (jämför Dequech 2008: 529) formulerade Boltanski och Thévenot (2006 [1991]) ett ramverk som belyser hur människor legitimerar idéer och praktiker i enlighet med olika värdesfärer. Med värde menas här allt som ger oss vägledning och mening i vår vardag, och som upplevs som sant och riktigt.

Ett värde ger också ett potentiellt rättfärdigande, så att när vi ställs inför dilemma eller blir ifrågasatta, kan legitimera våra idéer eller sätt att handla.

Utifrån en rad studier formulerade Boltanski och Thévenot sex idealtypiska ordningar eller ”världar” av värden, vilka på engelska går under benämningarna *worlds of worth*, *economies of worth* och/eller *worlds of justification*. I korthet är dessa (1) *den medborgerliga världen*, som kännetecknas av objektivitet, legalitet, regler och bestämmelser, och som alluderar till det gemensammast bästa; (2) *den gemenskap-sorienterade världen*, som har med traditionella värderingar som lojalitet, ansvar, skyldigheter och förpliktelser att göra; (3) *marknadsvärlden*, som står i relation till konkurrens och en önskan att segra; (4) *berömmelsevärlden*, vilken anspelar på uppmärksamhet, erkännande och den allmänna opinionen; (5) *kreativitetens inspirationsvärld*, som i motsats till berömmelsevärlden är oberoende av andras erkännande; och sist (6) *den industriella världen*, vilken alluderar till teknik, vetenskap, produktivitet och effektivitet.

Trots att teorin har utvecklats sedan 1991 (jämför Boltanski & Chiapello 2005), är det dessa sex idealtypiska värdesfärer som oftast associeras med *worlds of worth*-ramverket. Den som är bekant med institutionell teori (Friedland & Alford 1991; Thornton & Ocasio 1999) finner här stora likheter i meningen att Boltanski och Thévenots (2006 [1991]) begreppsapparat tillskriver människors handlanden olika institutionaliserade logiker. Den stora skillnaden är dock, som beskrivet ovan, att Boltanski och Thévenot (2006 [1991]) betonar hur sociala aktörer tenderar att handla i linje med vad som upplevs *sant* och *rätt*, snarare än efter vad som *förväntas* i givna situationer (jämför March 1991). Eftersom Boltanski och Thévenots (2006 [1991]) värdeologier är idealtypiska konstruktioner, är det viktigt att betona att flera värden kan samexistera och konkurrera, varför det således alltid en empirisk fråga vilket eller vilka värden som premieras över andra i olika situationer och kontexter.

ETNOGRAFI SOM METOD OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Som Dahmen (2021: 12f) påpekat finns det alltid en risk vad gäller forskning kring aktiveringspolitik att man skildrar processer alltför simplifierat. Jag menar här att aktiveringen av arbetslösa bör förstås i termer av *översättningar* snarare än linjär implementering av aktiveringspolitiken (jämför Sahlin & Wedlin 2008). Det finns därmed inget korrekt sätt att omsätta arbetsmarknadspolitik lokalt. Genomförandet av politiken äger alltid rum i en intersektion av samarbeten mellan statliga organ och kommunala verksamheter, samt vilka lokala förutsättningar som står till buds i form av exempelvis lokaler, och vilka som ansvarar för aktiveringen rent praktiskt (jämför Künzel 2012). Därför har jag, snarare än att förlita mig på enkäter eller konventionella intervjuer med representanter för aktiveringsåtgärder,

varit mer intresserad av att själv observera vardagen av att fostra arbetslösa till anställningsbara och entreprenöriella individer.

För att skapa en djupare förståelse av hur den lokala kontexten kan inverka på aktiveringspolitiken lokalt, har jag under perioden 2018–2022 vistats under längre perioder i en utpräglad svensk bruksortskommun som jag av konfidentialitetsskäl kallat för Milltown i en större engelskspråkig publikation (Sunnerfjell 2023). Som längst uppehöll jag mig i kommunen i tre månader, vari jag deltog i många olika sammanhang för att umgås med orsbor och aktörer med kännedom om den lokala kulturen och de problem som omgärdade orten i form av hög arbetslöshet och låg studietradition.

Analysen som presenteras i denna artikel bygger på 38 semistrukturerade observationer som ägde rum i kommunens två arbetsmarknadsåtgärder. Dessa inkluderar en rad så kallade etnografiska konversationer med såväl deltagare som coacher och arbetsledare. Etnografiska konversationer avser konversationer som är mer formella än småprat, men mindre formella än en regelrätt intervju (Kusenbach 2003: 480). Dessa samtal har haft en stark koppling till den institutionella, fysiska miljön, vilket jag menar har fångat upp aspekter av aktiveringen som annars skulle förbli osynliga. Som Kusenbach har påpekat: ”I idealfallet lyfter etnografiska konversationer [eng *go-along talks*] fram den ström av associationer som upptar informanterna medan de rör sig i det sociala rummet, inklusive deras minnen och förväntningar” (2003: 472, min översättning). Etnografiska konversationer kan därigenom generera associationer som kanske inte skulle komma upp till ytan under en konventionell, planerad intervju i en miljö som inte alltid äger rum i direkt anslutning till fältet av intresse.

Analysen har sedan följt en abduktiv logik (jämför Alvesson & Sköldberg, 2017: 13), vilket inneburit att jag låtit mig inspireras teoretiskt utan att jag för den sakens skull förhållit mig dogmatiskt till teori. Till en början inspirerades exempelvis studien mycket av det så kallade *governmentality*-perspektivet (till exempel Rose & Miller 1992), varvid de normativa föreställningar som inbegrips i begrepp som anställningsbarhet och entreprenörskap (exempelvis social kompetens och ett aktivt förhållningssätt i livet) förväntades ingjutas i deltagarna vid kommunens arbetsmarknadsåtgärder. Vad som dock blev tydligt för mig under forskningsprocessen, var att jag så småningom behövde nya teoretiska begrepp för att förstå de motstridigheter och den ambivalens jag mötte i fält. Då arbetet med att utrusta arbetslösa med anställningsbarhet kantades av ambivalens och lojalitetskonflikter arbetade jag här in Boltanski och Thévenots (2006 [1991]) begreppsapparat i analysen för att skapa mening kring dessa motsättningar.

Milltown: en bruksortskommun i förvandling

Milltown är en av många före detta bruksorter i södra Sverige. Vid sidan av arbetslösheten som uppstått i kölvattnet av den lokala industrins omstrukturering och ekonomiska kriser, är avsaknaden av studietradition något som samhället brottats med under lång tid. I skrivande stund är den registerbaserade arbetskraften i åldern 16–64 år som är öppet arbetslös eller aktiv i någon form av arbetsmarknadsåtgärd två procent över det nationella genomsnittet, vilket är en förbättring jämfört med några år tillbaka. Andelen högtbildade personer i kommunen ligger dock nästan 13 procent under det nationella genomsnittet, vilket återspeglar samhällets manuella arbetarklasskultur. När det gäller entreprenörskap är antalet nystartade företag per 1 000 invånare cirka fem procent lägre än det nationella genomsnittet, vilket också kan förstås mot bakgrund av samhällets historia som utpräglad bruksort. Framför allt har Milltown kämpat med hög ungdomsarbetslöshet, vilken legat bland landets högsta under lång tid.

Sammantaget är Milltown representativt för en typiskt svensk bruksortskommun med bekymmer som avfolkning, bristande studietradition och höga offentliga utgifter. Den är också en bland alla mindre kommuner i Sverige som drabbats hårt av januariavtalets rationalisering av Arbetsförmedlingen, vars lokala kontor sedan ett par år tillbaka är stängt.

FRÅN BRUKSMENTALITET TILL ANSTÄLLNINGSBARHET? MILLTOWNS AKTIVERINGSCENTER

I syfte att komma till bukt med arbetslöshetsproblemen i Milltown startades i mitten av 2010-talet ett EU-finansierat aktiveringscenter riktat mot unga sysslösa mellan 16–29 år. På kommunens webbplats framgick att planen inbegrep att ”samla flera aktörer under samma tak för att underlätta för arbetslösa att komma igång med meningsfull verksamhet”. Mer specifikt var målet att minska antalet ungdomar som avbröt sina studier, samt, i andra hand, att öka anställningsbarheten och entreprenörandan bland deltagarna. Centret kombinerade här projektmedel från EU med det kommunala aktivitetsansvaret, vilket enligt 29 kap. 9 § i Skollagen syftar till att erbjuda alla hemmasittande ungdomar mellan 16 och 24 år lämpliga individuella åtgärder för att minska passiviteten.

Därmed var åldersspannet relativt stort mellan de olika ungdomarna som dök upp till verksamheten, vilken till en början var förlagd till kommunens fritidsgårdslokal,³ men som efterhand fick utökade lokaler i form av kök, grupprum och toaletter tillhörande en av kommunens grundskolor. Projektmedlen från EU möjliggjorde här att tre fritidsledare kunde anställas som coacher i aktiveringscen-

³ Att förlägga aktiveringsåtgärder till fritidsgårdar är inte ovanligt i Sverige, särskilt om sådana åtgärder ännu inte har institutionaliserats och försetts med en egen lokal (Panican & Ulmestig 2017: 7).

tret, vilket avspeglar hur dagens arbetsmarknadspolitik kommit att innebära en ny typ av ”subjektivitetsexperter” (Rose 1999) med ansvar att utrusta arbetslösa med de sociala färdigheter som inbegrips i anställningsbarhetsbegreppet.

Att vidga horisonter

När jag besökte Milltowns aktivitetscenter för ungdomar för första gången år 2018 slogs jag genast av den vänliga atmosfär som verkade råda mellan coacherna och deltagarna. Mycket värme och skratt tycktes här prägla vardagen med att aktivera kommunens så kallade hemmasittare, och som besökare kände jag mig genast välkommen. I och med att coacherna hade arbetat som fritidsledare i kommunen, var de sedan tidigare väl förtrogna med flera av deltagarna.

Fritidsgårdslokalen som till en början användes som huvudlokal för aktiveringscentret var stort och hade ett schackrutigt golv. En grupp soffor och några bord var placerade i mitten av lokalen. Längs fönstren som vette mot skolgården stod grupper av bord och stolar uppradade där deltagarna kunde umgås eller få hjälp med läxor och att fylla i olika blanketter, samt söka jobb- och praktikplatser. På den vänstra väggen strax innanför entrédörren hade deltagarna satt ihop ett färgglatt collage föreställande motiverande budskap, såsom *Älska dig själv!*, *Du är bäst!* och *Du ser bra ut i dag!*. Samtidigt som dessa budskap syftade till att stärka deltagarnas självförtroende, illustrerar de i linje med det aktiva samhällets självhjälpdiskurs (Cederström 2018) hur svårigheter som inte sällan har sina orsaker i strukturella konflikter tillskrivs självet. Endast ett av budskapen uttryckte något som kan ses som en kommentar av omständigheterna. På ett av de handmålade budskapen stod skrivet: *Fuck drugs!*.

Som ett sätt att motivera ungdomarna att ”arbeta med sig själva” hade coacherna i centret deltagit i workshops om metoder som motiverande samtal (eng *Motivational Interviewing*, MI), *Supported Employment* (SE) och *Supported Education* (SEd). Framförallt MI var den metod som coacherna lyfte fram som ett viktigt redskap i deras vardagliga arbete, och som syftade till att framkalla beteendeförändringar genom att motivera deltagarna att vidga sina horisonter. Detta inkluderade att introducera de unga vuxna för möjligheten att röra sig bort från kommunen. Exempelvis uttryckte sig en av coacherna såhär:

Ungdomar här är verkligen hemmabundna, de går ingenstans! De vill bo här, gå i skolan här och helst arbeta här.

Att coacherna problematiserade deltagarnas så kallade hemmabundenhet kan tyckas paradoxalt givet kommunens problem med avfolkning. Problematiseringen bör här förstås i ljuset av det mobilitetsimperativ som genomsyrar det aktiva sam-

hället (Garsten 2008; Farrugia 2016; Uddbäck 2021), och som mot bakgrund av den flexibla kapitalismen kommit att betona vikten av individers rörlighet (jämför Sennett 1998).

Flera av deltagarna jag samtalade med intygade att de trivdes mycket bra i kommunen. Här lyftes framför allt att Milltown var en ”trygg” plats där ”alla kände alla”. Detta skapade en överblick i livet, och trots att flera av ungdomarna vittnade om att kommunen kanske uppfattades som ”trist” av utomstående, försvarade man ändå sin hemort med beskrivningar om hur ”vackert” det var på vissa platser runtomkring Milltown, och att man kunde få utlopp för sina intressen såsom motorer och ridning.

Genom upprepade samtal med deltagarna om utbildning, och möjligheten att flytta någon annanstans för att hitta jobb eller praktikplats, sökte coacherna lösgöra deltagarna från sin lokala kontext. I relation till sådana diskussioner kunde deltagarna ibland vara motspänstiga, och framhäva den gemenskap och opretentiösa livsstil som Milltown erbjöd. Så här såg exempelvis en gruppdiskussion om framtiden ut mellan två deltagare:

Olof och Christian diskuterar framtiden. [Christian] drömmer om ett ”lugnt liv” i kommunen, precis som de deltagare jag pratade med på arbetsmarknadsenheten. Han vill ha en familj och ett hus i Milltown. Milltown är ”säkert”. [...] Olof trivs också i Milltown, men har högre ambitioner än Christian. Olof vill studera [landskapsarkitektur] och tycker att Christian också borde studera, fast kanske en mer praktisk utbildning. ”Du behöver fortfarande mer utbildning om du ska arbeta med det [elektriker]”, förklarar han för Christian. Samtidigt resonerar Olof att han ”får se vad utbildningen faktiskt kan leda till”. Christians horisont är snävare: ”Familj, hus. Jag är snart 30 år, du vet. Samtidigt kanske jag måste flytta till en plats där jag kan hitta arbete, du vet”. Olof och Christian är dock överens om att storstäder som Stockholm måste undvikas till varje pris.

(Fältanteckningar)

I samtalen med deltagarna framstod Stockholm ofta som den jämförelsepunkt mot vilket livet i Milltown värderades. Där det senare symboliserade trygghet och gemenskap framstod Stockholm i stället som otryggt och stressigt. Flera av ungdomarna gav här uttryck för en gemenskapsorienterad logik varvid det som värderades högst i livet var det fasta, lojala och osjälviska (Boltanski & Thévenot 2006 [1991]; Cloutier & Langley 2013: 365; se också Uddbäck 2021).

En deltagare i 25-års åldern beskrev dock hur han tagit steget bort från Milltown efter att ha träffat en tjej i en större svensk stad, men varit tvungen att återvända då förhållandet tog slut och han stod utan boende. Även om han inte gillade sitt jobb i den större staden, uppgav han att Milltown var ”trångsynt” jämfört med storstan. Allt hade dock inte varit bra. Under våra samtal förklarade han till exempel att han hade känt en press på sig att ”gå ner i vikt” när han bodde i storstan: ”Jag spenderade flera dagar på gymmet där, för i [namn på stad] är ingen tjock. Jag gick ner ungefär 10 kilo där.” Även om deltagaren inte kunde förklara varför han trodde att det fanns ett påbud om att ”se smal ut”, tillskrev han idén till föreställningar om framgång: framgångsrika människor är *smala* människor.

Anställningsbarhetens kroppsliga dimension

Observationen ovan är inte helt ogrundad. Att ”smalhet” associeras med att vara framgångsrik är i linje med den samtida *wellness*-ideologi som managementforskarna Carl Cederström och André Spicer (2015) beskrivit har letat sig in i arbetslivet och kommit att ersätta gårdagens arbetsetik med en träningsetik (från *work ethic* till *work-out ethic*). Både sociologer och organisationsforskare har följaktligen pekat på hur anställningsbarhet alltmer kommit att associeras med ett städat yttre, vilket kan väga lika tungt som mer formella kompetenser i jakten efter ett arbete (Garsten & Jacobsson 2013).

Faktum är att ett stående inslag vid Milltowns aktiveringscenter var aktivering i rent fysisk mening. Exempelvis samarbetade centret med den lokala simhallen och gymmet, dit deltagarna begav sig minst en gång i veckan för gruppträning. Trots att denna typ av aktivering kan uppfattas rimma illa med den överstatliga policydiskursen om aktivering, varvid responsabilisering, kompetenshöjande insatser och ett entreprenöriellt förhållningssätt är i fokus (se exempelvis Crespo Suárez & Serrano Pascual, 2004; Mikelatou & Arvanitis, 2017), menar jag att coacherna – om än omedvetet – anpassade aktiveringen efter de normativa ideal som genomsyrar anställningsbarhetsbegreppet. I kombination med diskussioner om hygien och vilken mat som är nyttig respektive onyttig, var detta aktiviteter som organiserades inom ramen för så kallad ”livskunskap” i centret.⁴

Samtidigt innebar de schemalagda fysiska aktiviteterna att unga män i aktiveringscentret gavs möjlighet att ge uttryck för ett traditionellt maskulinitetsideal främjandes konkurrens och styrka:

⁴ På överstatlig nivå syftar begreppet livskunskap (*life-skills*) snarare till individers psykosociala kompetenser och interpersonella färdigheter, samt förmågan att fatta välgrundade beslut, lösa problem och tänka kritiskt (WHO 2003: 3).

Även om alla trivs i gymmet är Christian [som utbildats till personlig tränare som en del av sin gymnasieutbildning] den som känner till allt, och som talar om för de andra vilka maskiner som ska användas, vad de syftar till, och så vidare. Killarna går ut hårt. Oskar sätter sig direkt på en motionscykel och börjar snart svettas ymnigt. [...] Efteråt går de långsamt och utarbetade i grupp mot omklädningsrummet, trötta men stolta över sina prestationer.

(Fältanteckningar)

Gymaktiviteten, vilken präglades av höga tillrop, skratt och skämtsamma nedvärderingar av varandra, bidrog här till upprätthållandet av en maskulint färgad arbetarklassidentitet. I likhet med Willis observationer pågick mellan de manliga deltagarna här ett socialt spel i vilket den hårda humorns kvickhet distribuerade status inom gruppen (jämför Willis 1993 [1977]: 55). På så vis kan gymaktiviteten också sägas ha motverkat aktiveringscentrets ursprungliga avsikt att ”slipa bort” den så kallade bruksmentaliteten genom att ge litet utrymme för de mer ”mjuka” aspekterna av anställningsbarhetsidealet, såsom betoningen på individers social kompetens i linje med medelklassens ideal.

Humor som tryckutjämnare

Trots att atmosfären i centret många gånger upplevdes både grabbig och därigenom till viss del oprofessionell (coacherna gav exempelvis uttryck för att det var svårt att få fler tjejer till centret, troligtvis på grund av den grabbiga atmosfären), går det att förstå coachernas sanktionering av deltagarnas grabbighet som ett sätt att skapa en miljö dit unga sysslolösa män, vilket är en grupp som kommit att utmålas som ett allt större hot i samhället,⁵ kände sig välkomna. Som nämndes ovan var det tydligt hur deltagarna fick ett varmt och personligt bemötande av coacherna, som varje morgon välkomnade var och en med humoristiska kommentarer och skratt. Anmärkningar som ”Åh, någon ser trött ut i dag!” öppnade här upp för repliker i stil med ”Och det skall komma från dig?!” , vilka fullbordade morgonritualerna. Som Willis påpekat ”finns [det] en verklig skicklighet i att kunna använda humor (eng. *wit*) på detta vis; att kunna identifiera de punkter där man blir skämtad med, och att ha lämpliga svar redo för att undvika ytterligare skämt på ens egen bekostnad” (1993 [1977]: 55, min översättning). Överlag tycktes den hårda men hjärtliga jargongen bidra till en dräglig tillvaro för såväl deltagare som coacher i aktiveringscentret.

Därtill kunde humor fungera neutraliserande i situationer då deltagarna upplevde att den annars avslappnade stämningen i centret blev alltför spänd eller

⁵ Se debatten kring den så kallade incel-rörelsen (Hoffman et al. 2020).

allvarlig. Så var exempelvis fallet under en av verksamhetens *drop-in* sessioner,⁶ då jag observerade hur en ung kvinnlig deltagare avdramatiserade en situation vari hon ombads fylla i ett av Arbetsförmedlingens så kallade ”karriärtest”. Till skillnad från coacherna, vilka såg testet som ett verktyg i aktiveringen, betraktade den unga kvinnan testet som oseriöst:

Med stor cynism läser hon upp vad hon anser vara konstigt formulerade frågor: ”Om du kunde välja på att vara en hjälpsam sjuksköterska, eller ... [hon avbryter läsningen av frågan och ser upp från datorn], nej, för man vill ju vill vara en elak och ohjälpsam sjuksköterska, eller hur?”

(Fältanteckningar)

Genom att göra sig lustig över testet lyckades den unga kvinnan få coacherna att så att säga ”sänka garden” och le. På så vis minskade trycket i en situation vari coacherna hade avvikit från den annars familjära och humorrika atmosfär som rådde i centret.

ATT REAKTIVERA EN BRUKSANDA: MILLTOWNS ARBETSMARKNADSENHET

Längst ner på Milltowns industrigata, bland bilverkstäder, städfirmor och en lunchkafeteria, låg kommunens arbetsmarknadsenhet. Inne i de stora och något nedslitna lokalerna aktiverades på daglig basis runt 60 arbetslösa i alla åldrar i olika former av praktiskt orienterade verkstäder beroende på kön och intresse. Placeringarna varierade här mellan aktiveringen av individer som erhöll ekonomiskt bistånd från socialtjänsten, och personer som var inskrivna i verksamheten genom statligt subventionerade anställningar.

Eftersom en subventionerad anställning normalt genererar mer inkomst än ekonomiskt bistånd, förväntade jag mig att möta deltagare vars motivationsnivå skilde sig åt. Detta var dock inte fallet. Tvärtom kännetecknades verksamheten av kamratskap och sammanhållning. Likaså behandlade arbetsledarna i verksamheten deltagarna som kollegor, snarare än individer i behov av aktivering. Detta tog sig framförallt uttryck i den autonomi som rådde bland deltagarna i verksamheten, vilka gavs stort utrymme att själva organisera sina arbetssysslor.

Som nämndes ovan organiserar arbetsmarknadsenheter vanligtvis åtgärder som är kompetenshöjande eller jobbaktiverande (Nybom 2014), och kan följak-

⁶ Under vissa eftermiddagar organiserade aktiveringscentret *drop-ins* för deltagare som inte ville eller kunde delta i gruppaktiviteter.

tligen innehålla allt från kurser i hur man putsar sitt CV, till allehanda praktiska göromål. Genom att organisera praktiskt orienterade verkstäder fungerade Milltowns arbetsmarknadsenhet i linje med det senare. I en syverkstad försåg en grupp kvinnor kommunens förskolor och äldreomsorgsenheter med leksaker, kuddar, gardiner och liknande, vilka syddes av uttjänta kläder och tyger som ortsbor upmuntrades att lämna in till verksamheten. Det syddes också kläder och väskor av tygerna, vilka såldes vidare till mindre bemedlade i arbetsmarknadsenhetens lilla butik. I anslutning till syverkstaden låg garaget, i vilket enkom manliga deltagare ombesörjde kommunens servicebilar med tvätt, däckbyten och enklare reparationer. Längre in i lokalerna fanns ett snickeri, där ljudet ljöd av diverse maskiner och kompressorer. Även här aktiverades uteslutande män (åtminstone under de tillfällen jag observerade verksamheten). I snickeriet hade de flesta erfarenhet av möbelsnickeri och annan yrkesverksamhet vilken kom till nytta när kommunala faciliteter såsom skolbänkar, dörrar och diverse annat skulle putsas upp eller repareras. Vidare organiserades en så kallad utegrupp, vilken såg efter kommunens grönområden samt tog hand om äldre invånares trädgårdsarbeten. Längst in bland de sammanlänkade lokalerna låg kafeterian, i vilken manliga och kvinnliga deltagare serverade frukost, lunch och kaffe, samt ordnade med catering. Slutligen organiserade arbetsmarknadsenheten i samarbete med hembygdsföreningen en så kallad demografigrupp, som översatte gamla kyrkböcker till digital media.

Den skötsamme deltagaren

Trots att aktiveringen av arbetslösa i Milltowns arbetsmarknadsenhet kännetecknades av relativt arbetsintensiva moment var det slående hur väl deltagarna trivdes i de respektive verkstäderna. ”Du skall komma hit en måndagsmorgon”, föreslog en arbetsledare för utegruppen under en observation, och syftade på deltagarnas självständighet och driv; ”då står de i kö här utanför min dörr för att hämta bilnycklarna, och sedan är de iväg!”.

Faktum är att många av deltagarna dök upp före verksamheten slog upp dörrarna om morgnarna, redo att börja ”jobba”. Begreppet ”jobb” var den term som deltagarna själva använde för sina placeringar, vilket enligt en nyanställd arbetsledare vittnade om hur arbetsmarknadsenheten kommit att utvecklats till något av en parallell arbetsmarknad i kommunen, snarare än att, som förr i tiden, fungera rehabiliterande för individer med missbruksproblem och psykisk ohälsa. ”Man ser det som ett privilegium att vara här!”, förklarade den nyanställda arbetsledaren något orotat. De fasta manuella arbetsuppgifterna erbjöd här arbetslösa i kommunen en chans att återupprätta den värdighet som gått förlorad i takt med industrins rationalisering. I verkstäderna, beskrev hon, fann deltagarna mening i vardagen genom att upprätthålla sin identitet. Till skillnad från den alltmer abstrakta arbetsmarknaden bortom Milltown, innebar verkstäderna här möjligheten

att syssla med praktiskt, och därmed "hederligt" arbete (jämför Brismark 2006; Lamont 2000). Detta intygades också av chefen för verksamheten, som beskrev hur verkstäderna utvecklats till något av en buffertzona för före detta industrianställda som genom verksamheten erbjöds en chans att fortsätta "gå till jobbet" och därigenom upprätthålla en social sammanhållning.

Att deltagarnas vardag genomsyrades av kamratskap och arbetsvilja var tydligt. Från deras perspektiv bidrog man till att sörja för sin hemkommun, vilket skapade mening i tillvaron. Detta gällde kvinnorna i syverkstaden, såväl som männen i garaget och snickeriet. Ett exempel är Björn, en tystlåten man i 60-års åldern som under en observation visade mig ett par dörrar som han och en annan deltagare arbetade med: "Jag har arbetat med de här dörrarna i några veckor nu, det är de gamla brukshusens dörrar som vi renoverar. Det är ett bra jobb!". Denna typ av kurerande av kommunens brukshistoria observerades även i demografigruppen, där flera deltagare uttryckte entusiasm över att kunna förvalta kommunens historiska arv. Deltagarnas berättelser vittnade här om ett starkt intresse för de livsöden man kom i kontakt med i arbetet med att översätta kyrkböckerna, vilket ofta gav upphov till en känsla av nostalgi. Överlag präglades flera av samtalen jag hade med deltagarna i verkstäderna av denna känsla, vilken tog sig uttryck i berättelser från Milltowns glansdagar. Samtidigt har idéhistorikern Karin Johannison (2001) beskrivit hur nostalgi rymmer eskapism och en längtan efter något annat än vad verkligheten har att erbjuda, och kan därigenom sägas motverka Milltowns anpassning till det aktiva samhället varvid rotlöshet och framåtblickande är ideal.

Ambivalens i verkstäderna

Som synes ovan kan aktiveringen av arbetslösa i Milltowns arbetsmarknadsenhet förstås i termer av en *reaktivering* av deltagarnas bruksanda, om man så vill. Detta i form av att möjliggöra för flera av deltagarna att upprätthålla den typ av manuell arbetarklasskultur som tidigare präglat fleras vardag.

Trots att verkstäderna – sett ur ett större perspektiv i vilken arbetsmarknadsenheten var en del av ett större organisatoriskt fält (Thornton & Ocasio 1999) – gick stick i stäv med en förväntan om att fostra aktiva och anställningsbara individer, tampades chefen ändå med motstridiga känslor inför att ställa om verksamheten mot mer kompetenshöjande insatser. Trots att verkstäderna "kanske inte såg så bra ut" i andras ögon, som chefen uttryckte det, insåg hon samtidigt hur verkstäderna bidrog till deltagarnas värdighet i form av erkännandet av deras praktiska kunskaper, vilka i sin tur var nödvändiga för att upprätthålla den service verksamheten erbjöd både institutioner och privatpersoner i kommunen:

Vi har nog 250 hushåll i kommun som vi hjälper. [...] Man trivs så förbaskat bra att man vill gärna vara kvar! Och det är klart, där är ju också ett dilemma för mig och oss i arbetsledningen nu, för vi har ju arbetsuppgifter gentemot den kommunala verksamheten, som vi behöver göra. Och en del har ju varit här väldigt länge. Det är faktiskt en kompetens som försvinner!

(Fältanteckningar)

På så vis observerades här en motsättning mellan verksamhetens formella och informella funktioner. Detta i form av de påbud om självförbättring och anställningsbarhet som genomsyrar samtida arbetsmarknadspolitik å ena sidan, och institutionaliserade lojaliteter i kommunen å den andra. Uttryckt annorlunda kan detta förstås i termer av en krock mellan de marknadsimperativ som främjas i det aktiva samhället, och vad Boltanski och Thévenot (2006 [1991]) benämner som en gemenskapsorienterad värdesfär (eng. domestic world of worth).

Faktumet att verkstäderna möjliggjorde för deltagarna att kultivera en manuell arbetarkultur präglad av värden som pliktrogenhet och pålitlighet, understöddes också av en majoritet av arbetsledarna som genom att behandla deltagarna som kollegor undvek att inta ett mer coachande förhållningssätt varigenom arbetslösa motiveras att ”arbeta med sig själva” för att bli mer anställningsbara (jämför Sunnerfjell 2022). Ett belysande exempel på motviljan bland arbetsledarna att agera överordnat i förhållande till deltagarna återspeglades i motståndet mot ett EU-finansierat valideringsprojekt som skulle genomföras i arbetsmarknadsenhetens verkstäder. Trots att projektledaren främjade projektet som en möjlighet för personer utan formell utbildning att få sina praktiska färdigheter certifierade, innebar valideringsprojektet för en del av arbetsledarna istället att göra avsteg från den autonomi som deltagarna delgavs i verkstäderna. Som en arbetsledare förklarade för mig innebar projektet en form av detaljövervakning, varvid varje moment i deltagarnas vardag skulle övervakas noggrant och bedömas enligt specifika skalor:

Om till exempel kökspersonal ska valideras kan en fråga handla om huruvida deltagaren faktiskt läser bäst-före-datomet på mjölförpackningen innan han eller hon håller ner det i skålen. [...] Allting beskrivs mycket detaljerat.

(Fältanteckningar)

Att som arbetsledare utöva denna typ av minutiösa granskning av varje ögonblick i deltagarnas vardag, riskerade här att göra intrång på deltagarnas integritet. En majoritet av arbetsledarna ställde sig här motvilliga till att genomföra projektet, vilket främst tog sig uttryck i ett generellt ointresse. Så småningom fick jag höra av projektledaren att valideringsprojektet hade ”lagts på is”.

Exemplet illustrerar hur initiativ som var tänkta att utrusta deltagarna med anställningsbarhet kom att krocka med en lokal rationalitet främjandes integritet och värdighet (Lamont 2000; Metzgar 2021). Att för arbetsledarna ge sig hän valideringsprojektet kan här sägas ha inneburit en risk att bryta mot de egna kulturella normerna och den ”kollektiva linje” av beteenden som bevarade deltagarnas såväl som arbetsledarnas egen identitet (Willis 1993 [1977]: 97). Föreliggande avsnitt illustrerar här hur det aktiva samhällets påbud om coachning till självförbättring inte alltid är kompatibel med institutionaliserade former för aktivering, varvid lokala värdesystem, i detta fall med betoning på integritet, ansvar och lojalitet, kan inverka på utformningen av kommunala aktiveringsåtgärder.

DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Mot bakgrund av kommunernas ökade ansvar för att ombesörja arbetsmarknadspolitiken lokalt (Künzel 2012; Heidenreich och Rice 2016; Jacobsson et al. 2017; SKR, 2022), utforskade föreliggande artikel hur en före detta bruksortskommun försökte komma till bukt med vad lokala aktörer förstod i termer av en allestädes närvarande så kallad bruksmentalitet. Genom analyser av etnografiska observationer genomförda i kommunens två aktiveringsåtgärder; ett aktiveringscenter för unga vuxna och kommunens arbetsmarknadsenhet, har artikeln visat hur arbetsmarknadspolitiska begrepp som anställningsbarhet öppnar för lokala tolkningar som i sin tur kan inverka på politikens lokala utformning.

Observationer från kommunens aktiveringscenter visade här hur den anställningsbara individen tolkades som hälsosam och fysiskt aktiv. Detta är i linje med den *wellness*-ideologi som präglar samtiden (Cederström & Spicer 2015), varvid hälsa i sig självt kommit att utgöra en allt viktigare inträdesbiljett till arbetsmarknaden (Holmqvist & Mavelias 2006: 19). Samtidigt bidrog den atmosfär som upprätthölls i centret i form av en hård men hjärtlig humor mellan deltagarna och coacherna, litet till deltagarnas anställningsbarhet, om man med detta åsyftar den typ av sociala färdigheter som kultiveras i det aktiva samhället i form av kommunikativa färdigheter och självkontroll (Holmqvist 2015, 2023).

I arbetsmarknadsenheten, vilken aktiverade arbetslösa av alla åldrar, visade artikeln hur där rådde en mer strikt form av ”jobbaktivering” (Nybom 2014) i form av deltagare som aktiverades genom att arbeta manuellt i olika verkstäder vars syfte var att sörja för kommunen och dess invånare. Detta stärker Nyboms

resonemang att så kallad ”resursaktivering” paradoxalt nog ofta riktas mot personer som står närmre arbetsmarknaden, snarare än mot de som är i störst behov av mer kompetenshöjande åtgärder. Å andra sidan har artikeln visat hur verksamheten i arbetsmarknadsenheten bidrog till att deltagarna kunde återupprätta den värdighet som gått förlorad i takt med att manuella industriarbeten rationaliserats bort från den lokala arbetsmarknaden. Genom att få sina praktiska kompetenser erkända av arbetsledare och chefen för verksamheten, såväl som av privatpersoner i kommunen, innebar verkstäderna här en möjlighet för deltagarna att fortsätta kultivera den typ av manuella arbetarkultur som dominerat Milltown i generationer och som kännetecknas av social sammanhållning, integritet och stolthet (jämför Willis 1993 [1977]; Brismark 2006; Lamont 2000). Detta innebar emellertid ett dilemma för ledningen, vilka tampades med att fostra anställningsbara individer å ena sidan, och bryta med den typ av kulturella reproduktion som lokalt problematiserades i termer av begreppet bruksmentalitet.

Sammanfattningsvis har artikeln visat hur aktiveringspolitik, när den omsätts lokalt, kan ta intryck av kontextspecifika värdesystem (jämför Boltanski & Thévenot 2006), i detta fall relaterat till en manuell arbetarkultur präglad av integritet, social sammanhållning och lojalitet (jämför Lamont 2000; Ambjörnsson 1988).

Av artikeln kan följande konkreta slutsatser dras med relevans för alla som på olika sätt är involverade i, eller är intresserade av kommunal arbetsmarknadspolitik:

- I ljuset av decentraliseringen av arbetsmarknadspolitiken blir en ny typ kommunala ”aktiveringsprofessionella” (jämför van Berkel et al. 2010) av större betydelse, vilkas kompetenser och förståelse för de begrepp som florerar i aktiveringspolitiken har betydelse för hur denna omsätts i praktiken.
- Det finns en tvetydighet i de arbetsmarknadspolitiska begrepp som florerar i den överstatliga policydiskursen, vilket öppnar upp för lokala tolkningar.
- När arbetsmarknadspolitik skall omsättas lokalt kan spänningar uppstå mellan påbud om marknadsanpassning och mobilitet, och lokala värdesystem.

Vad denna artikel inte presenterat är jämförelser i upplevelsen av aktivering utifrån aspekter som exempelvis kön och ålder. Framtida forskning har mycket att vinna på att studera aktiveringspolitikens subjektiva aspekter, då det säkerligen kan förelägga olika upplevelser av lokal aktiveringspolitik i relation till olika sociala kategorier. Vad denna artikel har bidragit med är ett etnografiskt perspektiv som kastat ljus på vad som sker i praktiken när arbetslösa skall utrustas med anställningsbarhet, givet lokala rationaliteter och vilket *know-how* som står till buds.

REFERENSER

- Allvin, M. (2006). *Gränslöst arbete: socialpsykologiska perspektiv på det nya arbetslivet*. (1. uppl.) Malmö: Liber.
- Alvesson, M. (2013). *The triumph of emptiness: Consumption, higher education, and work organization*. Oxford University Press.
- Alvesson, M. & Sköldböck, K. (2017). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Ambjörnsson, R. (1988). *Den skötsamme arbetaren: Idéer och ideal i ett norrländskt sågverksamhälle 1880–1930*. Carlsson.
- Arbetsförmedlingen (2019). *Var finns jobben? Bedömning för 2019 och på fem års sikt*. Arbetsförmedlingen.
- Barnett, N. (2003). Local government, New Labour and 'active welfare': A case of 'self responsabilisation'? *Public Policy and Administration*, 18(3), 25–38.
- Bengtsson, M. & Berglund, T. (2012). "Labour market policies in transition: From social engineering to stand-by-ability". I B. Larsson, M. Letell & H. Thörn (red.), *Transformations of the Swedish welfare state: From social engineering to governance?* (s. 86–103). Palgrave Macmillan.
- Bergmark, Å., Bäckman, O. & Minas, R. (2017). Organizing local social service measures to counteract long-term social assistance receipt. What works? Experiences from Sweden. *European Journal of Social Work*, 20(4), 548–559.
- Berkel, R. van, Aa, P. van der & Gestel, N. van (2010). Professionals without a profession? Redesigning case management in Dutch local welfare agencies. *European Journal of Social Work*, 13(4), 447–463.
- Berkel, R. van & Valkenburg, B. (eds.) (2007). *Making it personal: Individualising activation services in the EU*. Policy.
- Boltanski, L. & Chiapello, È. (2005). *The new spirit of capitalism*. Verso.
- Boltanski, L. & Thévenot, L. (2006 [1991]). *On justification: Economies of worth*. Princeton University Press.
- Boulus-Rødje, N. (2019). Welfare-to-work policies meeting complex realities of unemployed citizens: Examining assumptions in welfare. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 9(2), 47–65.
- Brismark, A. (2006). "Bruksandan och utbildningsmotståndet". I S. Berger, M. Lundmark & T. Strömberg (eds.), *Bergslagsidentitet i förändring: En forskningsresa i tid och rum*. Penta Plus.
- Cederström, C. (2018). *The happiness fantasy*. Polity Press.
- Cederström, C. & Spicer, A. (2015). *The wellness syndrome*. Polity Press.
- Cloutier, C. & Langley, A. (2013). The logic of institutional logics: Insights from French pragmatist sociology. *Journal of Management Inquiry*, 22(4), 360–380.
- Crespo, E. & Serrano Pascual, A. (2004). *The EU's concept of activation for young people: Towards a new social contract?* Unpublished manuscript, University of Pittsburgh.
- Czarniawska, B. & Sevón, G. (red.) (1996). *Translating organizational change*. de Gruyter.
- Dahmen, S. (2021). *Regulating transitions from school to work: An institutional ethnography of activation work in action*. Bielefeld University Press.
- Dequech, D. (2008). Logics of justification and logics of action. *Journal of Economic Issues*, 42(2), 527–535.
- Elm Larsen, J. (2005). "The active society and activation policy: ideologies, contexts and effects". I J. Goul Andersen (red.), *The changing face of welfare: Consequences and outcomes from a citizenship perspective* (s. 135–150). Policy Press.
- Europeiska Kommissionen (2008). *Commission recommendation of 3 October 2008 on the active inclusion of people excluded from the labour market* (dokument C(2008) 5737). Document 32008H0867. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32008H0867> (Hämtad 4 juni, 2019).
- Farrugia, D. (2016). The mobility imperative for rural youth: The structural, symbolic and non-representational dimensions rural youth mobilities. *Journal of Youth Studies*, 19(6), 836–851.
- Forsberg, A., Höckertin, C. & Westlund, H. (2001). *Socialt kapital och lokal utveckling: En fallstudie av två landsbygdskommuner*. Arbetslivsinstitutet.
- Foucault, M. (2008). *The birth of biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978–1979*. Palgrave Macmillan.

- Fredriksson, M. (2022). *Fostran till anställningsbarhet: Ungas berättelser inifrån den kommunala arbetsmarknadspolitiken*. Mälardalen University Press.
- Friedland, R. & Alford, R. R. (1991). "Bringing society back in: Symbols, practices, and institutional contradictions". I W. W. Powell & P. J. DiMaggio (red.), *The new institutionalism in organizational analysis* (pp. 232–267). University of Chicago.
- Garsten, C. (2008). *Workplace vagabonds: Career and community in changing worlds of work*. Palgrave Macmillan.
- Garsten, C. & Jacobsson, K. (eds.) (2004). *Learning to be employable: New agendas on work, responsibility and learning in a globalizing world*. Palgrave Macmillan.
- Garsten, C. & Jacobsson, K. (2013). Sorting people in and out: The plasticity of the categories of employability, work capacity and disability as technologies of government. *Ephemera*, 13(4), 825–850.
- Gilbert, N. (2005). "Protection to activation: The apotheosis of work". In P. Saunders (ed.), *Welfare to work in practice: Social security and participation in economic and social life* (pp. 9–22). Ashgate.
- Hansen, L. & Rolandsson, B. (2017). "Arbete och teknik". I M. Bengtsson & T. Berglund (red.), *Arbetslivet* (s. 125–147). Studentlitteratur.
- Heidenreich, M. & Rice, D. (2016). *Integrating social and employment policies in Europe: Active inclusion and challenges for local welfare governance*. Edward Elgar Publishing.
- Hollertz, K. (2010). *Problemen förgår, lösningarna består: Organisering av kommunala insatser för unga arbetslösa med försörjningsproblem*. Lund University.
- Holmqvist, M. (2015). *Djursholm: Sveriges ledarsamhälle*. Atlantis.
- Holmqvist, M. (2023). *Kungen: Sveriges ledare*. Natur & kultur.
- Holmqvist, M., Maravelias, C. & Skålen, P. (2013). Identity regulation in neo-liberal societies: Constructing the 'occupationally disabled' individual. *Organization*, 20(2), 193–211.
- Isacson, M. (1997). "Bruksandan: hinder eller möjlighet?" I E. Bergdahl, M. Isacson & B. Mellander (red.), *Bruksandan: Hinder eller möjlighet? Rapport från en seminarierie i Bergslagen*. Ekomuseum Bergslagen.
- Jacobson-Libietis, V. (2017). *Kommunerna och arbetsmarknadspolitiken. En redogörelse för aktuell lagstiftning och samverkansformer*. Sveriges Kommuner och Landsting.
- Jacobsson, K., Hollertz, K. & Garsten, C. (2017). Local worlds of activation: The diverse pathways of three Swedish municipalities. *Nordic Social Work Research*, 7(2), 86–100.
- Johannisson, K. (2001). *Nostalgia: en känslas historia*. Stockholm: Bonnier.
- Kusenbach, M. (2003). Street phenomenology: The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography*, 4(3), 455–485.
- Künzel, S. (2012). The local dimension of active inclusion policy. *Journal of European Social Policy*, 22(1), 3–16.
- Lamont, M. (2000). *The dignity of working men: Morality and the boundaries of race, class, and immigration*. Russell Sage Foundation.
- Larsson, J. P. (2016). *Det smittsamma entreprenörskapet: Från bruksmentalitet till Gnosjöanda*. Entreprenörskapsforum.
- Lundqvist, Å. (2001). *Bygden, bruket och samhället: Om människor och organisationer i brukssamhället Böksholm 1900–1979*. Arkiv förlag.
- March, J. G. (1991). How decisions happen in organizations. *Human-Computer Interaction*, 6(2), 95–117.
- Metzgar, J. (2021). *Bridging the divide: Working-class culture in a middle-class society*. Cornell University Press.
- Mikelatou, A. & Arvanitis, E. (2018). Social inclusion and active citizenship under the prism of neoliberalism: A critical analysis of the European Union's discourse of lifelong learning. *Educational Philosophy and Theory*, 50(5), 499–509.
- Nybom, J. (2014). Vilket resultat har socialtjänstens aktivering av socialbidragstagare? *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 21(1), 24–46.
- Panican, A. & Ulmestig, R. (2019). Vad är nytt?: Kunskapssammanställning av kommunal arbetsmarknadspolitik. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 25(3–4), 108–128.
- Rose, N. (1999). *Governing the soul: The shaping of the private self*. Free Association Books.
- Rose, N. & Miller, P. (1992). Political power beyond the state: Problematics of government. *The British Journal of Sociology*, 43(2), 173–205.

- Sahlin, K. & Wedlin, L. (2008). "Circulating ideas: Imitation, translation and editing". I R. Greenwood, C. Oliver, R. Suddaby & K. Sahlin (red.), *The SAGE handbook of organizational institutionalism* (s. 218–242). SAGE Publications Ltd.
- SCB (2022). *Arbetskraftsbarometern 2022*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/analyser-och-prognoser-om-utbildning-och-arbetsmarknad/arbetskraftsbarometern/pong/statistiknyhet/arbetskraftsbarometern-2022/> (Hämtad 12 januari, 2023).
- Sennett, R. (1998). *The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism*. W.W. Norton.
- SKR (2022). *Kommunala perspektiv på arbetsmarknadspolitiken 2021*. Rapport. Sveriges Kommuner och Regioner.
- Sunnerfjell, J. (2022). Rendering the hidden visible: Subjected to "work on the self" in a local labour market measure. *Journal Of Organizational Ethnography*, 11(3), 213-227.
- Sunnerfjell, J. (2023) *Un-learning to labour? Activating the unemployed in a former industrial community*. Lund: Arkiv förlag.
- Theedvall, R. (2004). "'Do it yourself': Making up the self-employed individual in the Swedish Public Employment Service". I C. Garsten & K. Jacobsson (red.), *Learning to be employable: New agendas on work, responsibility and learning in a globalizing world* (s. 131–151). Palgrave Macmillan.
- Thornton, P. H. & Ocasio, W. (1999). Institutional logics and the historical contingency of power in organizations: Executive succession in the higher education publishing industry, 1958–1990. *American Journal of Sociology*, 105, 801–843.
- Uddäck, H. (2021). *Att stanna kvar: Arbete, plats och mobilitet i småstaden*. University of Gothenburg. Utbildning.se (2023, 3 mars). *Skapa en bättre arbetsmiljö med medarbetarskap*. Hämtad från: <https://www.utbildning.se/inspiration/artiklar/battre-arbetsmiljo-med-medarbetarskap-20201>
- Willis, P. E. (1993 [1977]). *Learning to labour: How working class kids get working class jobs*. Ashgate.

ABSTRACT:

In the aftermath of globalisation and automation, many former industrial communities in Sweden are still struggling with the transition to a service-oriented economy. In this article, I present analyses of ethnographic observations from two labour market policy measures organised in a distinctly industrial environment where the notion of an "industrial mentality" emerged as an explanation for high unemployment and low study motivation. The results show how local value systems can affect the understanding and translation of labour market policies when translated to the local level.

Keywords: activation, employability, ethnography, labour market policy, unemployment